

بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی زندانیان

مریم صف‌آرا^۱، مجتبی سلم‌آبادی^{۲*}، علی طیرانی راد^۳

چکیده

مقدمه: سازه کیفیت زندگی را سازه‌ای تحلیلی، سیاستی و عنصری کلیدی در سیاست‌گذاری و بررسی سیاست‌های حوزه عمومی به حساب می‌آورند که از آن به عنوان شاخص توسعه اجتماعی یاد می‌شود. از سویی سواد اقتصادی یکی از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی محسوب می‌شود. لذا هدف مطالعه حاضر بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی زندانیان بود.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر به روش علی مقایسه‌ای انجام شد. جامعه آماری شامل تمامی والدین باسواد و بی‌سواد مجتمع آموزشی سوادآموزی زندان مرکزی بیرجند در شش ماه نخست سال ۱۳۹۷ بودند که از جامعه مذکور ۱۲۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسش‌نامه استاندارد فرم کوتاه کیفیت زندگی بهداشت جهانی (۲۰۰۲) و پرسش‌نامه محقق ساخته سواد اقتصادی بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ و آزمون تحلیل واریانس دوراهه (ANOVA) انجام شد.

یافته‌ها: از ۱۲۰ نفر نمونه شرکت‌کننده در مطالعه، ۶۰ نفر افراد بی‌سواد (۳۰ زن و ۳۰ مرد) و ۶۰ نفر افراد باسواد (۳۰ زن و ۳۰ مرد) بودند. بر اساس نتایج، میانگین و انحراف معیار کیفیت زندگی در گروه والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد به ترتیب (۶۷/۰۵±۱۶/۸۹۸ و ۷۸/۱۰±۱۹/۵۲۰) بود. میانگین و انحراف معیار سواد اقتصادی در گروه والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد به ترتیب (۶۰/۹۷±۱۳/۸۱۱ و ۵۰/۵۳±۱۲/۸۸۳) به دست آمد. همچنین نتایج نشان داد بین میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود داشت (P=۰/۰۰۴)، به عبارتی میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد بود.

بحث و نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سطح سواد با کیفیت زندگی و سواد اقتصادی رابطه وجود دارد. لذا نتایج پژوهش، نیازمند توجه بیشتر دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و مسئولین را به امر سوادآموزی افراد جامعه است. **کلمات کلیدی:** سوادآموزی، سواد اقتصادی، کیفیت زندگی.

مقدمه

در اجلاس جهانی تعلیم و تربیت داکار، سواد (Literacy) به‌عنوان هدفی که در تمام کشورها باید به آن پرداخته شود، مورد تأکید قرار گرفته است. در این اعلامیه به شش هدف در

در دهه‌های گذشته، سوادآموزی بزرگسالان مورد توجه پژوهش‌های علمی و سازمان‌های جهانی قرار گرفته است.

۱- استادیار، گروه روانشناسی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران.

۲- گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. (*نویسنده مسئول)

۳- گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

۴- دکتری روانسنجی، گروه روانسنجی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

می‌شود. داشتن سواد مالی به معنای سواد اقتصادی نیست. سواد مالی زیرمجموعه و بخشی از سواد اقتصادی است (۹) و به عنوان ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتارهای ضروری و لازم برای تصمیم‌گیری‌های مالی گفته می‌شود که در نهایت منجر به رفاه مالی شخصی می‌گردد (۱۰). اما سواد اقتصادی شامل دریافت اطلاعات و آموزش در تصمیم‌گیری اقتصادی در موضوعاتی مانند بودجه‌بندی و درک مفاهیم اقتصادی پایه و دیگر مفاهیم مانند سود و زیان، سرمایه، رشد سرمایه، کمبودها، تعامل عرضه و تقاضا و از این قبیل است (۱۱). سواد اقتصادی شامل توانایی در جهت کسب درآمد بدون ریسک با توجه به عواقب تصمیمات شخصی بر درآمد در حال حاضر و آینده، جهت‌گیری در بازار کار، توانایی تصمیم‌گیری در مورد هزینه‌ها و غیره (۱۲).

نتایج بدست آمده از پژوهش ملک زاده و فلاحی بیانگر این است که سواد آموزی در شهرستان بویراحمد در زندگی روزمره سواد آموزان نقش ایفا کرده و کارکرد سواد موجب افزایش عملکرد افراد در زمینه استفاده هرچه بیشتر از افزایش درآمد شغلی، رعایت بیشتر صرفه جویی، ارتقاء مهارت‌های شغلی، افزایش تولیدات کشاورزی، بهبود وضعیت خدمات، محرمیت زدایی و ایجاد انگیزه برای تلاش کوشش شده است (۱۳). همچنین پوررمضان و همکاران در مطالعه خود دریافتند که نهضت سوادآموزی در طی مدت فعالیت خود توانسته است افراد زیادی را در سطح روستاها باسواد نماید و روستاییان بعد از باسوادی و افزایش سطح معلومات و آگاهی، توانسته‌اند درآمد بیشتری از کار خود کسب نمایند. همچنین توانسته‌اند مهارت‌های بیشتری را در محاسبه سود و زیان کار خود به دست بیاورند (۱۴). اما پژوهش سنائی فرد نشان داد که رابطه سواد رسمی و غیررسمی با توان اقتصادی رابطه‌ای معنادار نمی‌باشد و سوادآموزی رسمی و غیررسمی تنها در بعد اجتماعی دارای نقش مؤثری در زندگی روستاییان می‌باشد و در ارتقاء توان اقتصادی نقشی نداشته است (۱۵).

زمینه تعلیم و تربیت اشاره شده است که دو مورد از این اهداف به آموزش سواد در بزرگسالان مربوط است. هدف چهارم اشاره به سوادآموزی بزرگسالان و هدف ششم نیز خواندن و نوشتن و ریاضیات را به‌عنوان بخشی از برنامه‌های تعلیم و تربیت بزرگسالان ذکر می‌نماید (۱). همچنین در طول دو دهه گذشته بسیاری از مطالعات همایندی و رابطه بین سواد محدود، ضعیف و وجود مشکلات متنوع در حوزه بهداشت و سلامتی را مورد تأیید قرار داده است (۲). سواد می‌تواند در انتقال پیام‌های بهداشتی و مرتبط با سلامتی و به‌طورکلی ارتقای کیفیت زندگی برای افراد مسن و بی‌سواد نقش آفرینی کند (۳). کیفیت زندگی (Quality of Life) مفهوم وسیعی است که عرصه‌های مختلف زندگی همچون وضعیت مالی، کار، عشق، مذهب و همچون سلامت جسمی، روانی و اجتماعی را در بر دارد (۴). گروه کیفیت زندگی سازمان جهانی کیفیت زندگی را به این صورت تعریف کرده است: ادراک شخص از موفقیت خود در زندگی در شرایط فرهنگی و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کند و با اهداف، انتظارات، استانداردها و نگرانی‌ها در ارتباط است (۵). منظور از ماهیت انتزاعی کیفیت زندگی این است که گروه‌های مختلف مردم معنای متفاوتی از مفهوم کیفیت زندگی استنباط می‌کنند (۶). یافته‌های پژوهش از ارتباط سطح سواد و تحصیلات با کیفیت زندگی حکایت دارند، به‌طور مثال مطالعه حسینی امین و همکاران نشان داد که کیفیت زندگی با تحصیلات همبستگی معنی‌داری دارد (۷). پژوهش فرخ و نندی نشان داده است، میزان تحصیلات بر روی کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای شهری تاثیر گذار است (۸). از طرفی به نظر می‌رسد که ارتقای سطح سواد و سوادآموزی در افزایش دانش اقتصادی یا سواد اقتصادی (Economic literacy) نقش داشته باشد، چراکه زمانی که فرد از حداقل سواد برخوردار باشد، بهتر می‌تواند زندگی اقتصادی و اجتماعی خود را مدیریت کند. اگرچه سواد مالی و اقتصادی با هم مطرح می‌شوند ولی برای هر کدام تعاریف جداگانه‌ای در نظر گرفته

پژوهش شامل تمامی والدین باسواد و بی سواد مجتمع آموزشی سوادآموزی زندان مرکزی بیرجند در شش ماه نخست سال ۱۳۹۷ بودند. چون حداقل نمونه در طرح‌های علی-مقایسه‌ای حداقل ۱۵ نفر برای هر گروه کفایت می‌کند (۲۰) برای افزایش اعتبار بیرونی نتایج، از جامعه مذکور ۱۲۰ نفر (هر گروه ۶۰ نفر) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ملاک‌های ورود شامل همکاری و رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش، داشتن سلامت روان کامل بر اساس پرونده مشاوره‌ای و ملاک‌های خروج شامل عدم همکاری و وجود پرسشنامه‌های مخدوش و ناقص بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسش‌نامه‌های زیر بودند:

الف) مقیاس کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی: این پرسش‌نامه ۲۶ سوالی توسط گروهی از کارشناسان سازمان بهداشت جهانی طراحی و دارای چهار حیطه مرتبط با سلامتی یعنی سلامت جسمانی (سؤالات ۳-۴-۱۰-۱۵-۱۶-۱۷-۱۸)، سلامت روان‌شناختی (سؤالات ۵-۶-۷-۱۱-۱۹-۲۶)، روابط اجتماعی (سؤالات ۲۰-۲۱-۲۲) و محیط زندگی (سؤالات ۸-۹-۱۲-۱۳-۱۴-۲۳-۲۴-۲۵) را بر روی طیف لیکرت (خیلی بد، نمره ۱ تا خیلی خوب نمره ۵) می‌سنجد و سؤالات ۳ و ۴ و ۲۶ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند، لذا دامنه نمرات بین ۲۶ تا ۱۳۰ است که نمرات بالاتر نشان‌دهنده کیفیت زندگی بالاتر می‌باشد (۲۱). در ایران در پژوهش نجات و همکاران، شاخص همبستگی درونی در حیطه سلامت جسمانی، روان‌شناختی، روابط اجتماعی و محیط به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۷۷، ۰/۷۵، ۰/۸۴ به دست آمد و همچنین سازگاری درونی مؤلفه‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۵۵، ۰/۸۴ به دست آمد که حاکی از پایایی قابل قبول و مناسب پرسش‌نامه کیفیت زندگی است (۲۲).

ب) پرسش‌نامه سواد اقتصادی محقق ساخته: این پرسشنامه شامل ۲۰ سؤال می‌باشد. سؤالات پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (کاملاً موافقم نمره ۵، موافقم نمره ۴، نسبتاً

علی‌رغم این تأکیدها بر سوادآموزی و فواید آن، متأسفانه بیش از ۹۳ میلیون نفر مرد (۳۴ درصد از کل مردان بی سواد جهان)، ۱۷۳ میلیون نفر زن (۳۶ درصد از کل زنان بی سواد جهان) و در مجموع ۲۶۷ میلیون نفر بی سواد (۳۵ درصد از کل افراد بی سواد جهان در کشورهای مسلمان زندگی می‌کنند (۱۶). همچنین سواد و تحصیلات خانواده یکی از عوامل مهم پیشرفت بشر در جهان امروز است به طوریکه پیشرفت تکنولوژی، صنعت، بهداشت و علوم مختلف مدیون این عامل مهم است، لذا بی سواد در تمام ابعاد زندگی انسان مخصوصاً بهداشت، رشد اقتصادی، رشد فرهنگی، رشد و تربیت فرزندان، بی‌نظمی و ناهنجاری کودکان، رشد اشتغال و غیره می‌تواند تأثیر بسزایی داشته باشد (۱۷). بنابراین به‌رغم ضرورت‌های مذکور و تلاش‌های فراوان صورت گرفته، همچنان بی سواد یکی از مهم‌ترین مسائل جهان است، بر این اساس یکی از نیازهای ضروری که کشور به آن نیاز دارد و در تمامی سطوح تحصیلی باید پرداخته شود، آموزش‌های اقتصادی و مالی است (۱۸) که در سیستم آموزشی ایران، اهمیت تربیت اقتصادی در سند تحول بنیادین نیز بیان شده است. طبق این سند، ساحت تربیت اقتصادی بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی یعنی بعد اقتصادی و معیشتی است (۱۹). از این رو با توجه به آنچه بیان شد و عدم پژوهشی به‌طور مستقیم در زمینه ارتباط متغیرهای مذکور در جامعه هدف و وجود خلأ پژوهشی در این زمینه و از طرفی نقش مهم سوادآموزی در ارتقای سلامت و بهداشت روانی خانواده و اهمیت آن در سیستم نظام آموزشی و پیشرفت جامعه، لذا مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی انجام شد و به دنبال پاسخ به این سوال بود که آیا سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی نقش دارد؟

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع علی مقایسه‌ای بود. جامعه آماری

افراد بی سواد (۳۰ زن و ۳۰ مرد) و ۶۰ نفر افراد باسواد زنان (۳۰ زن و ۳۰ مرد) بودند، همچنین ۲۴ نفر (۲۰ درصد) دارای یک فرزند، ۳۶ نفر (۳۰ درصد) دو فرزند، ۳۷ نفر سه فرزند (۳۱ درصد) و ۲۳ نفر (۱۹ درصد) نیز دارای ۴ فرزند بودند. در ادامه در جدول ۱. شاخص های توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک گروه ها و جنسیت آورده شده است.

به منظور مقایسه میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به جنسیت افراد، از آزمون تحلیل واریانس دوراهه استفاده شد. نتایج حاصل از اجرای این آزمون در ادامه آورده شده است. پیش از اجرای آزمون تحلیل واریانس، مفروضات آن بررسی شد. در آزمون کالموگروف - اسمیرنوف مقدار احتمال آماره محاسبه شده برای تمامی متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵ بود، بنابراین فرض نرمال بودن توزیع نمرات پذیرفته می شود. بر اساس آزمون باکس که برای هیچ یک از متغیرها معنادار نبود، شرط همگنی ماتریس های واریانس / کوواریانس به درستی رعایت شده است. همچنین بر اساس آزمون F لوین و معنادار نبودن آن برای همه متغیرها، شرط برابری واریانس ها رعایت شد. همچنین نتایج نشان داد که میانگین و انحراف استاندارد کیفیت زندگی در گروه زنان دارای سواد و بی سواد به ترتیب (۷۹/۲۹±۱۶/۶۴۶ و ۶۵/۲۱±۱۶/۶۵۰) بود، اما میانگین و انحراف استاندارد کیفیت زندگی در گروه مردان دارای سواد و بی سواد به ترتیب (۷۷/۰۶±۲۱/۹۴۳ و ۶۹/۳۰±۱۷/۲۴۰) به دست آمد. در جدول ۲. نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت

موافقم نمره ۳، مخالفم نمره ۲، کاملاً مخالفم نمره ۱) نمره گذاری می شود. بنابراین دامنه نمرات بین ۲۰ تا ۱۰۰ هست که نمرات بالاتر نشان دهنده سواد اقتصادی بیشتر بود. سؤالات پرسش نامه با مشورت اساتید دانشگاه فرهنگیان خراسان جنوبی در حوزه جامعه شناسی و حوزه علوم تربیتی و روانشناسی طراحی شده و مورد بازبینی و ارزیابی قرار گرفتند و روایی صوری پرسش نامه مذکور توسط اساتید تأیید شد. پایایی کل پرسش نامه به روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ) ۰/۸۳ به دست آمد.

پس از اخذ مجوز از سوی اداره کل آموزش و پرورش خراسان جنوبی و بعد از هماهنگی با کارشناس سوادآموزی شهرستان خوسف با زندان مرکزی و فرایند نمونه گیری و تعیین حجم نمونه مورد نیاز، به زندان مراجعه شد. پس از توضیح اهداف پژوهش برای افراد نمونه، پرسشنامه ها بین آن ها توزیع شد. در این پژوهش تمامی اصول اخلاقی مرتبط از جمله محرمانه بودن پرسشنامه ها، رضایت آگاهانه شرکت کنندگان در پژوهش و اختیار خروج از پژوهش رعایت شده است؛ و جهت تجزیه و تحلیل فرضیه ها از نرم افزار SPSS نسخه ۱۹ و در بخش آمار توصیفی شاخص هایی نظیر فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد نمرات و در بخش استنباطی آزمون تحلیل واریانس دوراهه (ANOVA) استفاده شد.

یافته ها

بر اساس یافته های به دست آمده از ۱۲۰ نفر نمونه ۶۰ نفر

جدول ۱- توصیف آماری نمرات کیفیت زندگی و سواد اقتصادی به تفکیک گروه های مطالعه

باسواد		بی سواد	
متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین
کیفیت زندگی	۶۷/۰۵	۱۶/۸۹۸	۷۸/۱۰
سواد اقتصادی	۵۰/۵۳	۱۲/۸۸۳	۶۰/۹۷
مردان		زنان	
کیفیت زندگی	۷۱/۶۷	۱۷/۹۶۰	۷۳/۵۱
سواد اقتصادی	۵۴/۴۸	۱۱/۸۷۲	۱۶/۴۲۸

جدول ۲- نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت مقایسه میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به جنسیت

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
سواد	۳۵۵۱/۴۶۱	۱	۳۵۵۱/۴۶۱	۱۰/۵۶۱	۰/۰۰۲
جنسیت	۲۵/۷۸۶	۱	۲۵/۷۸۶	۰/۰۷۷	۰/۷۸۲
سواد * جنسیت	۲۹۶/۲۱۶	۱	۲۹۶/۲۱۶	۰/۸۸۱	۰/۳۵۰
خطا	۳۹۰۰۶/۷۳۴	۱۱۶	۳۳۶/۲۶۵		
کل	۴۲۹۹۱/۳۲۵	۱۱۹			

مردان دارای سواد و بی سواد به ترتیب (۶۲/۵۶±۱۵/۷۹۵) و (۵۰/۵۶±۱۴/۹۴۷) به دست آمد در جدول ۳ نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت مقایسه میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به جنسیت گزارش شده است.

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۳، مقدار F به دست آمده برای اثر سواد (باسواد و بی سواد) برابر با ۱۷/۶۲۰ است (P=۰/۰۱). لذا نتیجه گرفته می شود که بین میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. و میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی سواد است. همچنین مقدار F به دست آمده برای اثر جنسیت برابر با ۰/۴۹۵ است (P=۰/۴۸۳). بنابراین بین میزان سواد اقتصادی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین مقدار F به دست آمده برای تعامل بین سواد و جنسیت نیز برابر با ۰/۴۷۳ است (P=۰/۴۹۳). از این رو می توان نتیجه گرفت که در هر دو گروه مردان و زنان، میزان سواد اقتصادی افراد باسواد بیشتر از افراد بی سواد است.

مقایسه میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به جنسیت گزارش شده است.

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۲، مقدار F به دست آمده برای اثر سواد (باسواد و بی سواد) برابر با ۱۰/۵۶۱ است (P=۰/۰۰۲). لذا نتیجه گرفته می شود که بین میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. و میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد بیش از والدین بی سواد است. همچنین مقدار F به دست آمده برای اثر جنسیت برابر با ۰/۰۷۷ است (P=۰/۷۸۲). بنابراین بین میزان کیفیت زندگی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد. مقدار F به دست آمده برای تعامل بین سواد و جنسیت نیز برابر با ۰/۸۸۱ است (P=۰/۳۵۰). از این رو می توان نتیجه گرفت که در هر دو گروه مردان و زنان، میزان کیفیت زندگی افراد باسواد بیشتر از افراد بی سواد است. همچنین نتایج نشان داد که میانگین وانحراف استاندارد سواد اقتصادی در گروه زنان دارای سواد و بی سواد به ترتیب (۵۹/۱۴±۱۱/۱۳۱) و (۵۰/۵۲±۱۱/۱۵۸) بود، اما میانگین وانحراف استاندارد سواد اقتصادی در گروه

جدول ۳- نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت مقایسه میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی سواد با توجه به جنسیت

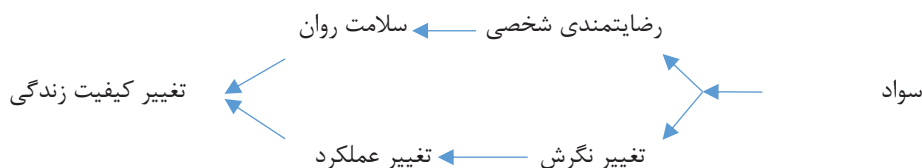
منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
سواد	۳۱۷۰/۳۲۷	۱	۳۱۷۰/۳۲۷	۱۷/۶۲۰	۰/۰۰۱
جنسیت	۸۹/۱۴۰	۱	۸۹/۱۴۰	۰/۴۹۵	۰/۴۸۳
سواد * جنسیت	۸۵/۰۲۵	۱	۸۵/۰۲۵	۰/۴۷۳	۰/۴۹۳
خطا	۲۰۸۷۲/۲۱۳	۱۱۶	۱۷۹/۹۳۳		
کل	۲۴۳۱۲/۵۰۰	۱۱۹			

بحث

مطالعه حاضر در راستای بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی انجام شد. اولین یافته پژوهش نشان داد که بین میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد والدین بی سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد بیش از والدین بی سواد است. همچنین بین میزان کیفیت زندگی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد و در هر دو گروه مردان و زنان، میزان کیفیت زندگی افراد با سواد بیشتر از افراد بی سواد است. بنابراین می توان گفت بین سطح سواد با کیفیت زندگی رابطه وجود دارد. یافته فوق با مطالعات تقریباً مشابه در این زمینه به طور غیرمستقیم همخوانی دارد. به عنوان مثال مطالعه حسینی امین و همکاران نشان داد که بین کیفیت زندگی با شادمانی اجتماعی، حمایت اجتماعی و تحصیلات شهروندان ساکن در شهر تهران همبستگی معنادار و مثبتی وجود دارد (۷). پژوهش فرخ وندی نشان داد که کیفیت زندگی با تحصیلات همبستگی معنی داری دارد (۸). همچنین مطالعه بهرامیان و دهقان نشان داد که بین زنان سوادآموز و زنان بی سواد از لحاظ ابعاد کیفیت زندگی تفاوت معنی داری وجود دارد، به این صورت که زنان سوادآموز از ابعاد کیفیت زندگی (نقش هیجانی، سلامت روانی، عملکرد جسمانی، نقش جسمانی، سرزندگی و عملکرد اجتماعی) بالاتری برخوردار بودند (۲۳). سوئیک در مطالعه خود نشان داد که برنامه های سوادآموزی دارای پتانسیل بالایی برای تأثیر مثبت بر فرزندان و خانواده ها و کیفیت زندگی دارند (۲۴).

تأثیر می گذارد. رضایتمندی شخصی ناشی از ارتقا سطح سواد به طور مستقیم تأمین کننده سلامت روان و سلامت روان از عوامل اصلی تحقق کیفیت زندگی است. تغییر نگرش متأثر از سوادآموزی ایجاد تغییر عملکرد و سبک زندگی شخصی افراد را دگرگون کرده و گستره زندگی آنها منتج از این تحول و با واسطه بر عوامل دیگر اثر می گذارد. تقویت ارتباطات اجتماعی، ارتقا کیفیت زندگی فرزندان، افزایش مهارت های زندگی و... از جمله مؤلفه هایی است که تحت تأثیر افزایش شناخت و نگرش و تغییر سبک زندگی که خود منتج شده از سوادآموزی است رشد و ارتقا می یابند. اگرچه موضوع سواد به تنهایی در همه مؤلفه هایی که به واقع در کیفیت زندگی مؤثر هستند، تأثیرگذار نیست و عوامل محیطی، اجتماعی و سایر عوامل نیز اثرگذار هستند، اما موضوع سوادآموزی به سبب ارتباط مستقیمی که با تغییر نگرش و شناخت دارد، می تواند ساختار سبک زندگی و رفتارهای متأثر از آن را به طور ثابت شکل و ارتقا بخشد. از سوئی دیگر تغییرات ایجاد شده ناشی از سواد در گستره زندگی افراد عوامل محیطی و اجتماعی را نیز می تواند تحت الشعاع قرار داده و سیکل مثبتی از رشد ایجاد کند.

دیگر یافته پژوهش نشان داد که بین میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی سواد است. همچنین بین میزان سواد اقتصادی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد. در هر دو گروه مردان و زنان، میزان سواد اقتصادی افراد با سواد بیشتر از افراد بی سواد است. لذا می توان گفت که بین سطح سواد با سواد اقتصادی رابطه وجود دارد. همسو با یافته فوق

بازارهای مالی می‌گردد، لذا توانایی تصمیم‌گیری‌های مالی با ریسک پایین از سوی متولیان این امر می‌تواند باعث انتقال منابع بیشتر به بازار سرمایه و افزایش تولید و رونق اقتصادی در کشور شود؛ که این امر خود زمینه افزایش سرمایه فرد (درآمد) را به دنبال خواهد داشت.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر کمبود مبانی نظری و پیشینه در زمینه سواد اقتصادی و ارتباط آن با متغیرهای مذکور، جمع‌آوری اطلاعات بر اساس پرسش‌نامه بوده است. این نوع فرایند جمع‌آوری اطلاعات ممکن است منشأ سوگیری تک‌بُعدی قرار گیرد، لذا تعمیم‌پذیری و اظهارنظرهای علمی در این زمینه منوط به انجام پژوهش‌های بیشتر روی نمونه‌های گسترده‌تر و مطالعه نقش متغیرهای زمینه‌ای و واسطه‌ای مرتبط است. لذا پیشنهاد می‌شود که جهت راستی‌آزمایی نتایج به انجام مطالعه در دیگر شهرها و استان‌ها اقدام شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده، نقش متغیرهای میانجی از جمله حمایت‌های اجتماعی در قالب مدل ساختاری بررسی شود؛ و در نهایت پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده به جای استفاده از ابزار پرسش‌نامه، استفاده از ابزار دقیق‌تر و انجام تحقیقات کیفی صورت پذیرد.

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد بین میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود داشت، به عبارتی میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد بود. بنابراین با توجه به نقش سوادآموزی یا سواد در افزایش کیفیت زندگی، پیشنهاد می‌شود که دوره‌های سوادآموزی با توجه بیشتر و در حوزه‌های گسترده‌تری صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود که دوره‌های دانش‌افزایی در زمینه سواد اقتصادی برای اقشار مختلف باسواد برگزار شود. همچنین ایجاد ارتقا سطح شناختی مردم در راستای سامان‌دهی اولویت‌های مفهومی در

پور رمضان و همکاران در مطالعه خود دریافتند که نهضت سوادآموزی در طی مدت فعالیت خود توانسته است افراد زیادی را در سطح روستاها باسواد نماید و روستاییان بعد از باسوادی و افزایش سطح معلومات و آگاهی، توانسته‌اند درآمد بیشتری از کار خود کسب نمایند. و روستاییان پس از سوادآموزی دارای مهارت بیشتری شده و توانسته‌اند به ایجاد شغل بپردازند. همچنین توانسته‌اند مهارت‌های بیشتری را در محاسبه سود و زیان کار خود به دست بیاورند (۱۴). در همین راستا مطالعه بهزاد فر و همکاران نشان داد که افزایش نرخ باسوادی در استان ایلام سبب ایجاد شغل و درآمد و مسائلی از این قبیل گشته و از طرف دیگر سبب رشد شاخص‌های فرهنگی همچون حضور زنان در جامعه و آگاهی اقشار مردم از تحولات سیاسی و فرهنگی و اقتصادی و مشارکت آگاهانه آن‌ها در عرصه‌های مختلف و... گشته است (۲۵).

در تبیین یافته فوق می‌توان گفت سواد و افزایش آن به سبب ایجاد شناخت و آگاهی و زمینه‌سازی ارتقا در جنبه‌های مختلف زندگی انسانی، از جمله سواد اقتصادی انتفاع مثبت ایجاد می‌کند. به عبارتی یکی از جنبه‌های عملیانی شدن گستره مثبت سواد و یا عمل به تبع علم، با بروز سواد اقتصادی تحقق می‌یابد؛ که سواد اقتصادی خود پایه بروز رفتار اقتصادی در امور مختلف می‌شود؛ و به‌طور کلی موجب می‌شود که دانش کار و درک مفاهیم و نظریه‌های اساسی اقتصادی در شرایط زندگی واقعی فرد افزایش یابد (۲۶). به عبارتی دیگر می‌توان گفت سواد اقتصادی مجموعه‌ای از مهارت‌های تفکر انتقادی است که زیربنای طریقه‌ی اقتصادی فکر کردن هستند. می‌توان گفت سواد اقتصادی مستلزم شناخت و استفاده از نظریه‌ها و مفاهیم اساسی اقتصادی به‌منظور تصمیم‌گیری‌های منطقی در رابطه با استفاده از منابع محدود می‌باشد. از طرفی افزایش سواد اقتصادی که متأثر از افزایش سواد به وجود می‌آید، موجب می‌شود که افراد در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی شرکت فعالی داشته باشند و این امر موجب هدایت بیشتر منابع به سمت

تشکر و قدردانی

این پژوهش برگرفته از طرح پژوهشی مصوب شورای تحقیقات آموزش و پرورش خراسان جنوبی با کد ۱۶۴۱۰۰-۱۵۳۷۳ مورخ ۱۳۹۷/۱۲/۰۷ می باشد، که با حمایت مالی اداره کل آموزش و پرورش خراسان جنوبی انجام شده است، همچنین از کادر اداری، پرسنل زندان و افراد نمونه که در اجرای این طرح به ما کمک کردند تشکر و قدردانی می شود. و نویسندگان اعلام می نمایند، هیچ گونه تضاد منافی بین نویسندگان وجود ندارد.

زندگی از قبیل سواد، ثروت، فرزند آوری و در نهایت برطرف کردن مشکلات معیشتی اولیه مردم به عنوان مقدمه و زمینه‌ای که بتواند شرایط را برای علم‌آموزی مهیا کند، از پیشنهادات طرح حاضر است، چراکه در صورتی که مشکلات معیشتی و نیازهای اولیه مردم مرتفع نگردیده باشد نمی توان بستری برای علم‌آموزی و سواد فراهم کرد.

References

- Kim P, Miranda T, Olaciregui C. Pocket School: Exploring mobile technology as a sustainable literacy education option for underserved indigenous children in Latin America. *International Journal of Educational Development*. (2008); 28(4):435-45.
- Van Duong T, Chiu C-H, Lin C-Y, Chen Y-C, Wong T-C, Chang PW, et al. E-healthy diet literacy scale and its relationship with behaviors and health outcomes in Taiwan. *Health promotion international*. (2020).
- Lonigan CJ. Literacy development. *Handbook of child psychology and developmental science*. 2015:1-43.
- Karimi M, Brazier J. Health, health-related quality of life, and quality of life: what is the difference? *Pharmacoeconomics*. (2016); 34(7):645-9.
- طاهره، ثمن و اخلاقی کوهپایی، حسین. پیش بینی امید به زندگی بر مبنای کیفیت زندگی، استرس ادراک شده و خستگی در بیماران مبتلا به مالتیپل اسکلروزیس (MS). *روانشناسی سلامت*. (۱۳۹۸)، ۸(۱)، ۱۱۸-۱۰۱.
- Mukherjee SB. Quality of Life of Elderly: Hope beyond Hurt. *Indian journal of gerontology*. (2013); 27(3):371-388.
- حسینی امین، سیده نرگس؛ سیدمیرزایی، سیدمحمد و ادریسی، افسانه. مطالعه کیفیت زندگی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: شهروندان تهرانی)، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی. (۱۳۹۵)، ۷(۲۷)، ۴۷-۳۳.
- فرخ وندی، امیر؛ پارسی، فاطمه؛ کوپایی، محمدباقر و لطیفی، غلامرضا. کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای شهری شهرستان دزفول (با تاکید بر نقش شاخص های رفاه اجتماعی در ارتقای آن)، *مطالعات علوم اجتماعی ایران*. (۱۳۹۲)، ۱۰(۳۷)، ۱۴۹-۱۷۹.
- احمدی، غلامعلی؛ امام جمعه، سید محمد رضا و علیزاده کتلولی، لیلا. بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سواد مالی و اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، *پژوهش در برنامه ریزی درسی*. (۱۳۹۴)، ۱۲(۲۰)، ۱۹۲-۱۷۹.
- Lusardi A, Mitchell OS. The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of economic literature*. (2014); 52(1):5-44.
- Förster M, Zlatkin-Troitschanskaia O, Happ R. Adapting and Validating the Test of Economic Literacy to Assess the Prior Economic Knowledge of First-Year Students in Business and Economic Studies in Germany. *AEA*, Boston. (2015).
- AS'AD MU, ZULFIKAR R. Economic Literacy Levels: A Case Study in Indonesian University. *Econder Uluslararası Akademik Dergi*. (2020); 4(1):190-202.
- ملک زاده، فریبا و فلاحی، اسحاق. بررسی تاثیر سواد آموزی بر بهبود کسب کار و سواد اقتصادی سواد آموزان در شهرستان بويراحمد، چهارمین کنفرانس ملی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران. (۱۳۹۷).
- پورمرضان، عیسی؛ مولایی هاشجین، نصراله و امیری میکال، محمد. تحلیل نقش نهضت سوادآموزی در توسعه اقتصادی روستاهای استان گیلان، همایش ملی توسعه روستایی، جهاد دانشگاهی واحد استان گیلان. (۱۳۹۱).
- سنائی فرد، حسن. بررسی نقش سواد آموزی (رسمی و غیر رسمی) در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاییان دهستان حکم آباد شهرستان جوبین، پایان نامه کارشناسی ارشد، منتشر نشده، دانشگاه فردوسی مشهد. (۱۳۹۵).
- Jones PW. *International policies for Third World education: UNESCO, literacy and development*: Routledge; (2018).
- میرزایی، لیلی. بررسی تاثیر سطح سواد والدین بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی - شهر ایلام، *مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی*. (1398)، 2(2)، 30-22.
- Faulkner AE. Financial literacy education in the United States: Exploring popular personal finance literature. *Journal of Librarianship and Information Science*. (2017); 49(3):287-98.
- عابدینی بلترک، میمنت و جعفری صمیمی، احمد. تحلیل محتوای آموزش سواد اقتصادی در پایه ششم ابتدایی، *پژوهش های برنامه ریزی درسی*. (۱۳۹۸)، ۹(۲)، ۸۵-۱۰۳.
- دلاور، علی. روش تحقیق در علوم تربیتی و روانشناسی. تهران: ویرایش ۲۰.
- Bonomi AE, Patrick DL, Bushnell DM, Martin M. Validation of the United States' version of the world health organization quality of life (WHOQOL) instrument. *Journal of clinical epidemiology*. (2000); 53(1):1-12.
- نجات، سحرناز؛ منتظری، علی؛ هلاکویی نایینی، کورش؛ محمد، کاظم؛ مجدزاده، سیدرضا. استاندارد سازی پرسشنامه کیفیت زندگی سازمان جهانی بهداشت، *مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی*. (۱۳۸۵)، ۴(۴)، ۱-۱۲.
- بهرامیان، سیده فاطمه و دهقان، علی اکبر. بررسی نقش سواد آموزی در بهبود کیفیت زندگی زنان سوادآموز، هفتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، (۱۳۹۷).

24- Swick KJ. Promoting school and life success through early childhood family literacy. *Early Childhood Education Journal*. (2009); 36(5):403-6.

۲۵- بهزادفر، مرجان؛ خرم آبادی، یدالله و حیدریان، مریم. تحلیل و بررسی نقش نهضت سوادآموزی در توسعه شاخص های فرهنگی و اقتصادی استان ایلام، پنجمین

همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران، تهران، (۱۳۹۵).

26- Pandey C, Bhattacharya S. Economic Literacy of Senior Secondary School Teachers: A Field Study. *Journal of All India Association for Educational Research*. (2012); 24(1):1-16.

Investigating the role of literacy in quality of life and economic literacy of prisoners

Maryam Safara¹, Mojtaba Salmabad^{2,3*}, Ali Tayarani rad⁴

Abstract

Introduction: The structure of quality of life is considered as an analytical, political and key element in the policy-making and review of public sector policies and it is referred to as the social development index. On the other hand, economic literacy is considered as one of the effective factors in economic development. Therefore, the aim of this study was to investigate the role of literacy in quality of life and economic literacy of prisoners.

Methods: The present research was performed in comparative method. The statistical population included all literate and illiterate parents of Birjand Central Prison Literacy Training Complex in the first six months of 2018, 120 people from the mentioned population were selected by available sampling method. The research instruments included a standard questionnaire for the World Health Organization's Short Quality of Life Form (2002) and a researcher-made questionnaire on economic literacy. Two-way analysis of variance (ANOVA) was used to analyze the data by SPSS software version 19.

Results: According to the results, out of 120 samples, 60 were illiterate (30 women and 30 men) and 60 were literate in prison (30 women and 30 men). The results showed that the mean and standard deviation of quality of life in the group of literate parents and illiterate parents were $(78.10 \pm 19.520$ and $67.05 \pm 16.898)$ respectively. Moreover, the mean and standard deviation of economic literacy in the group of literate parents and illiterate parents $(60.97 \pm 13.811$ and $50.53 \pm 12.883)$. The results also showed that there was a significant difference between the quality of life and economic literacy of literate parents and illiterate parents ($P < 0.004$). In other words, the quality of life and economic literacy of literate parents were more literate than illiterate parents.

Conclusion: The research findings showed that there is a relationship between the level of literacy and the quality of life and economic literacy. Therefore, the results of the research require more attention from education officials and literacy officials.

Keywords: literacy, Economic literacy, Quality of life.

1- Assistant Professor, Department of Psychology, Women's Research Institute, Al-Zahra University, Tehran, Iran.

2- (*Corresponding Author) Counseling Department, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

3- Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.

4- PhD in Psychometrics, Department of Psychometrics, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.